

A PRÓZAIRODALOM LEGFRISSEBB FEJLEMÉNYEIHEZ

„A szellem az elmében lakik, de az érzelmek s az életerő rendelkezik a kulcsa fölött; a külvilág dolgai szemünkön és fülünkön át hatolnak belénk, de megértésük kulcsa a nyelvi kifejezés.”

Liu Hszie (kb. 465 – 521): **Az irodalom szíve és faragott sárkányai (A szépség szíve. Régi kínai esztétikai írások. Bp., 1973, 161.).**

A műnemek olykor vére menő kártyacsatájának közepén a műfajtromfolás oly színdús legyezőt tereget a kibicelő teoretikusok elé, hogy azok, bár kissé hivatás-szerűen, de mindenképpen elnémulnak. Helyesen cselekszenek, mivelhogy a műnemek között dúló gerillaháború forгатagában ködös, rossz emlékéű térségek nyilatkoznak meg még a legavatottabb kutatók előtt is: zombékos, fogalmi zuhatagok és megkülönböztetési zsákutcák új-daidaloszi hadrendje.

Míg a lírát illető bő tapasztalatok szerint – s emitt a bő jelzöt a szó „megerjedt” értelmében használom – az utóbbi, kronometrált idődarabon mutatkozó költészeti fölhozatalunk válogatott ékkövekkel rakott – mondhatni: gazdag –, s ennek folytán minő más lehet, mint örvendetes, míg a költészet a ráció dúsitotta szintetizálás legösszetettebb képi kozmoszába szabadul – gondolok itt Szócs Gézára és íróbaráitaira –, addig a próza, mint mennyiségi aktus és mint minőségi megjelenés, természetéhez és hivatásához híven ugyancsak higgadtan, kimérten lépdél az avantgarde után, többnyire a vakmerőbb arcélú líra immár kidöngölt ösvényén. A próza „leventéi”, miért, miért nem, távolról sem vetekedhetnek a költészet fényes páncélszerű lovagjaival, s eme száraz tény, immár mint „metahatás”, sokuknak szárnyát szegi.

Eme immanencia-kitörés – „hangrobbanás és varázslat” –, mely a fiatal lírát annyira átbarázdálta, s mely kivágta magából a (sárga)rezet, a prózaműnem jelen-ségileg alapvető, fixált határai között nem arathatott túlon túl érett sikereket.

A tudatosabb próza nagyon is tisztában van azzal, hogy toldozott-foltozott gondolatokkal nem lehet élni. Egy-egy ritka-tollú prózaművészünk által kibélelt irány (lásd Vári Attilánkat, Váradi B. Lászlót és a többieket) csupán ösztökélő és megtermékenyítő hatású lehet az irodalom „sarkköríbb” berkeiben. A menetzászlók nem követhetőek, s ami gyászosabb, nem is festhető át más címerállatra a plagizálás közel ólálkodó veszélye nélkül.

Mélyebbre hasítván az ÚJ és MÁS úgymond fölto-luló anyagát, az összetevőire szétszedett minőség a ta-gadás s ezzel párhuzamosan az elhatárolás tényét is magába dobozolja, sőt! a minőségi határgátat követő minőségre is rugalmasan utal. A kronológiai *hogyanból* kerekedik ki az a viszonyítási alap, melyről minőségünk jobb megvilágításban és érdemlegesebben szerepelhet. Semmi esetre sem egy vagy más, kétesebb illetőségű, avagy rokonszenvesebb, éppen forgalomban lévő, avagy magát eleve szabályokba nem szedő, de akaratlanul is merev falú, werbőcziánus poétika fedezékéből. A botcsinálta ajzószerék vagy gyatrább esetben a mintamér-tékek rabszolgai követése csöppet sem hajtja előre az irodalom „malomkövét”, legföljebb csak annyi haszon-nal járhat, hogy ki-ki megőrölheti rajta a maga kis bú-záját, föltéve, ha van mit. Egy bizonyos: nem a filozó-fia üti valósággá és kiáltja ki az *újat* ex nihilo és ex cathedra. A realitás isteni fricskája indukálja a profe-tikusabb ihletet, de lényegileg az újhoz fikarcnyit sem tesz hozzá a filozófia, s nem is kisebbíti meg emezt: pusztán a terítékre helyezi. Hogy ezt követően miféle boncolók gyanánt szereplő boncok, miféle halottképek, avagy mifajta zsémbelőző gárdaorvosok aprítják misz-likbe a filozófia által mütőasztalra emelt újat, az már nem a bölcselet dolga.

A bölcselet részéről ez az esztétikai koordinátákból nemesnek minősíthető gesztus (a fölemelés majdan fö-löttébb hálás és kifizetődő ceremóniája) nem más, mint az *új* létének gondolatpázmás dobogóra való állíttatása, egyfajta ráció általi megvilágíttatás. A minduntalan nyújtódó rövidlejáratok kavalkádjában az *új* föltérképe-

zésében a bölcsélet egyik részfeladatát is megjelölhetjük. Ebben a kontextusban a filozófia az *új* tudománya.

A filozófia-orientációjú műbíráló némileg megnyírbálja a művelődéstörténet által megidézett és szükségszerűen rögzítődött autonóm szférák nagyvonalú kiteljesedését. Mihelyst ez az ágazati segítségnyújtás valamilyen módozatban egyik vagy másik cselekvési rezerváció rovására megy, menten nyomatékos vizsgálat alá kell venni a szóban forgó diszciplínák egymásbani, interdiszciplínárisnak álcázott, ám valójában kártékony éltcsapásait.

A bölcsélet és a műbíráló egybevetési viszonylatában a metszéspont az *okítás* kérdészónájában lelhető föl, s az *okítás módusza* képezi azt a minőségileg más objektumot, amely elválasztja a kettőt egymástól.

Az esztétikai pallérozást célzó kritika *konkrét okítás* mellett teszi le a garast, a filozófia ellenben *elvont okítást* tűz ki maga elé.

Mindazonáltal a *megfejtett* szó „dragonyosai” – fiatal gondolkodóink – hol tengerészgyalogosokként, hol űrpilóták gyanánt szerepelnek rendfenntartó, avagy rendteremtő erőkként.

Hazai fiatal filozófiánk más ágakkal szemben tanúsított donor jellege korántsem holmi elhomokosodott műbírálóknak nyújt segédkezet, hanem annak a reményét is csatolja az elmondottakhoz, hogy az elméleti gondolkozás kisvártatva közművelődésünk osztandója legyen.